

DİCLE-FIRAT

No: 1-8 (1962-1963)

Sahibi ve Yazı İşleri
İdare eden
EDİP KARAHAN
İdarehane : Fatih - Kartal
Binası: Sok. No. 18 - İstanbul

DİCLE-FIRAT

Doğan Kılıç Şişhane'nin
nün tercüme ettiği Türkiye'de
ilk «ÇİN EDEBİYATI ANTO-
LOJİSİ» ni Derin yayınevin-
den isteyiniz.
Nuruosmaniye cad. No. 64
Kat 5 — Çarşıoğlu

Yıl 1 — Sayı 1

AYLIK FIKIR GAZETESİ

Fiyatı : 50 Kuruş

İskenderoğlu Irkçılık Tehlikesini Açıkladı

Niçin Çıkıyoruz?

DOĞU yüzyıllardanberi ihmal edilmiş, bu ihmal neticesinde bir mahrumiyet bölgesi haline gelmiştir. Bu ihmal, Cumhuriyet devrinde de devam etmiştir. Hangi partiye mensup olursa olsun gelmiş geçmiş bütün politikacılar, Doğu halkını ve aydınlarını sindirmek için Doğu'yu, sistematik ve maksatlı olarak Türk ve Dünya efkârına taassup, cehalet ve medeniyet düşmanı bir yer gibi göstermişlerdir. Feodal düzenin artıkları olan ağalık ve şeyhlik müesseseleri sanki yalnız doğuya has bir şeymiş gibi ileri sürülmüş ve bu hususta sistematik bir propaganda yürütülmüştür. Millî eğitim bütçesinin büyük bir kısmını yiyen batının gelişmiş şehirlerinde hatta Türkiye'de ekonomi ve kültür merkezi olan İstanbul'da bile türlü tarikat faaliyetleri alıp yürüttüğü ve açık ayınlar tertiplendiği meydana iken yalnız Doğu'daki şeyhleri ileri sürmek haksızlık olmaz mı? Ağalığa gelince bir tek Adanalı Hacı Ömer Ağa, Doğu'yu bütün ağaları ve şeyhleriyle birlikte satın alabilir. Millî mücadelede cereyan eden birçok hadiseleer gözönüne alınırsa kolaylıkla kabul edileceği gibi batıda ve diğer yerlerde büyük irtica hadiseleri vuku bulmuştur. Tek dereceli seçim ve demokratik denemelerine geçildiği 1945 yılından bu yana, bütün seçimlerde Doğu halkı demokratik hak ve hürriyetlerin en hararetli müdafiacısı olduğunu göstermiştir. Demokratik hak ve hürriyetler için açılan bu mücadelelerin başladığı sıralarda demokratik hareketin FIRAT'ın öteye geçmesini türlü demagogilerle büyük bir tehlikeymiş gibi göstermeğe çalışarak Doğu halkını siyasi haklarından mahrum etmeğe çalışan dar kafalı politikacıları Doğu halkı her seçimde reyini en isabetli şekilde kullanarak yalanlamış, tehlike iddialarını boşa çıkartmış ve demokratik mücadelenin en karanlık günlerinde sağ duyusu, tarihi tecrübeleri ve içinde bulunduğu hayat şartlarının ilham ettiği hareketleriyle demokrasisinin hakiki kaleisi olduğunu göstermiştir.

Doğu halkı gerek bu devrede
(Sonu sayfa 4 de)

Turancıların Doğu Milletvekili Hakkındaki İftiraları Geniş Tepkiler Uyandırdı.

İrkçi ve Turancıların kendilerine alet etmeye çalıştıkları A.P. adına Mecliste girişimleri ayrıca ve kısırlı hakaretler ve Doğu milletvekilleri hakkında abıyedikleri suçlar ve çirkin sözlerin Doğu milletvekilleri arasında yarattığı menfi tesirler ve bütün partilerde sebezeyet verdiği kaynaşmaları gözeten aşağıdaki satırları 23 Eylül 1962 tarihli Cumhuriyet gazetesinden ayırmayalım.

— Bugünkü Meclis müzakereleri arasında fıyaako ile net celenen irkçilerin gövde gösterisinin tepkileri şiddetli olmuştur.

Anayasanın ve vatandaşlık kanununun teminatı altında yaşayan Türk toplumu içinde ayrıca ve parçalayıcı bir politika temsil eden irkçilik felsefesi, nin önceleri tarafından Millet Meclisinde bir üye Barzan'ın adını olarak söz söylemiş ve Logodun vaşayan milyonlarca Türk vatandaşını bu damğaya ilayik götürmüştür.

Bu şekilde bir yorumun tepkileri C.H.P., Y.T.P., C.K.M.P. ve M.F. için, deki Doğu milletvekilleri ve senatörleri arasında da şiddetli olmuştur.

Dünkü Meclis müzakerelerinin dışında kulaklarda görülenler, şun içtihatlı daha açık olarak şu yusline çu karmıştır. A.P. Grup Başkan Vekilinin Doğu milletvekilline vurduğu Barzanlı

(Sonu sayfa 4 de)

Gençler Olayı Protesto Ediyor

İrkçi ve Turancıların Mecliste İskenderoğlu hakkındaki iftiralarını harşamada tesvime kapılan gençler İskenderoğlu'nun üstlütlerini bildiren bir telgraf çekmişlerdir. Telgrafın metni aşağıdadır.

SAYIN İSKENDEROĞLU

MİLLETVEKİLİ — ANKARA

İrkçilerle ilgili verdiğiniz önergenin Millet Meclisinde görüldüğü zaman cereyan eden müessaf hakdeler, gazetelerden okunmuş bulunur, yorum.

İrkçi ve fegitlerin kendilerini savunmada acis kalınca malum taktileri icabı şahennaz ve Doğu'yu suçlamaları bizi tesvüre garik etmiştir.

Anadoluyu ben masemiyen, Orta Asya harretini çekem, belinde ok tag yan bu kumaz asatışlarının büyük Mecliste yaptıkları iftiraları memleketin geleceği bakımından iyi karpılamadığımız bildirir, diğer muhterem Millet Vekilleriyle birlikte memleket yararına gösterdiğiniz çabayı şükranla kaydediyoruz. Saygılarımızla.

DOĞULU BİR GENÇ KADIN

CAVPİS

Midyatın Selhe köyünden Hristiyan Kürd bir kirmemiz vardı. Zeki ve şakacı olan Yuhân, bir gün bana takılarak dedi ki :

— Krive Şexo (Şeho), em Fillahe, bi we musulmana re mane heyiri. Gi em mēr u bî zıravın, hun ji mēre diben «çi fillahe wek baraz ki.» U gi «em feqr u tıronek bin, wê çage ji mēre dısa diben «çi fillahe cav pis (1)».

Bu fıkrayı yıllarca sonra, 16 Eylül 1962 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan şu haber üzerine hatırladık :

Diyarbakır 15 (Doğu İleri Merkez Büromuz bildiriyor) — Şehrimiz Sümerbank Müdürlüğü tarafından ilgililere gönderilen bir genelle ile memurların iş takibine veya mal satın almağa gelen Doğu'lu vatandaşlarla Kürtçe konuşmaları yasak edilmiştir. Bu genelleğe aykırı hareket eden Sümerbank memurlarının cezalandırılacakları bildirilmektedir.

Kararın uygulanmasına bağlandı; bugün Sümerbank

(Sonu sayfa 4 de)

(1) Mardin'de umumiyyetle bez dokumacıları Hristiyan-dırlar ve dokumacılık aşiret halklarına makbul bir iş sayılmaz. Ve bu halklarca onlara pis işlerle uğraşan «mānasına «cav pis» denir.

Stockholm, 1997

APEC

DİCLE-FIRAT

No: 1-8 (1962-1963)

Stockholm, 1997
APEC

APEC Yayınları
Yayın no: 124

Dicle-Fırat Gazetesi, No:1-8 (1962-1963)
Birinci tıpkıbasım: 1997
Kapak tasarımı: Apec
Baskı: Apec-Tryck
Cilt: Lenngrens Bokbinder AB

Utgivare: Apec-Förlag

İsteme adresi:
Box: 3318, SE-163 03 Spånga/Sweden

Tel: 08-761 81 18
Fax: 08- 761 24 90

ISBN: 91-89014-24-3

APEC

SUNUŞ

Dicle-Fırat gazetesini ilkin Piran'da gördüğümü hayal meyal hatırlıyorum. O zamanlar küçük bir ortaokul öğrencisiydim. Gördüğüm bu gazeteyi okumuş muydum? Hayır. Kimin dükkanı olduğunu bile hatırlamıyorum, ama bir dükkanda birkaç Piranlı erkeğin gazetede ki Kürtçe bir metni ilgi ve hayretle birbirlerine gösterdiklerini ve okumaya çalıştıklarını hatırlıyorum. Heps i bu kadar. Gazetenin kaç ıncı say ısıyd ı, okuyanlar kimlerdi, nasıl geç mişti ellerine, bilmiyorum. Aklımda kala kala sadece Dicle-Fırat adı kalm ışı tı. Bu gazetede ki Kürtçe yaz ılar da benim gördüğüm Latin harfleriyle yaz ılı ilk Kürtçe matbu yaz ılardı. Bir gazetede Kürtçe yaz ıların yayınlanabildiğini görmek beni epey etkilemiş ve şaşırtmış tı.

Aradan yıllar geçtikten sonra 1977 yılında, Komal Yayınları sorumluları, önemli bir hizmette bulunarak "Bir Kürt Devrimcisi: Edip Karahan'ın Anısına" adında bir kitap yayınladılar. Bu kitapta merhum Edip Karahan'ın Dicle-Fırat'ta yayınlanmış olan yaz ılarına da yer verilmişti. O zaman, hem o yaz ıları hem de kitabın diğ er bölümlerini okuyarak Edip Karahan ve yaz dıkları hakkında bir fikir edinmiş tim.

Bundan da on küsur yıl sonra İsveç'te, Mahmut Lewendî ile birlikte "Li Kurdistanê Bakur û Li Tîrkîyê Rojnamegeriya Kurdî" kitabını hazırlarken Dicle-Fırat gazetesinin diğ iş ik say ılarını temin etmiş tik. Bu gazeteyi o zaman okuma olanağı buldum.

Dicle-Fırat'ın tıpkıbasım ını yapmayı 1980'li yıllarda da düşünmüş, ancak bunu o zaman yapma olanağı bulamamış tım. Nihayet 1997 Haziranında tesadüfen Stockholm'de merhum Edip Karahan'ın kardeşi say ın Enver Karahan ile tanışınca ona da bu düş üncemi aç tım ve buna sevinç le onay vermesi üzerine gazetenin tıpkıbasım ını yapma yolundaki düş üncem gerçekleş miş oldu.

Dicle-Fırat gazetes i ile onun sahibi ve yaz ı iş leri müdürü olan merhum Edip Karahan hakkında daha uzunca yaz ılabilir ama ben burada kısaca bazı hatırlatmalarda bulunmakla yetineceğ im.

Dicle-Fırat, Türkiye'de basın-yayın alanında Kürt halk ının zorla susturulduğı uzun bir dönemden sonra, tek tük kıpırdanmalar ın olduğı 1960'lı yılların kayda değ er Kürt gazetelerindendir. Haklarını yememek gerekir, 1960'tan önce de bu alanda merhum Musa Anter ve say ısı çok az olan diğ er birkaç kiş inin istisnai çabaları olmuştur, ama Dicle-Fırat, bazı yönleriyle daha önce çıkmış olan Kürt gazetelerinden ayrılır. Örneğ in Cumhuriyet döneminde Türkiye'de çıkan Kürt gazetelerinden hiç biri Dicle-Fırat kadar Kürtçe yaz ılara yer vermemiş, Kürtlerin bazı demokratik hakları ve "Doğ u"nun sorunları konusu üzerinde o düzeyde durmamış tı. Dicle-Fırat gazetes i toplam olarak sekiz say ı yayınlanmış olmasına karş ın, 1960'lı yıllarda Türkiye'de çıkmış olan Kürt gazeteleri iç inde en uzun ömürlü olanıdır da. Gazetenin dokuzuncu say ısının da hazırland ığı, muhtemelen basıma verildiğı söy lenir. Fakat 6 Haziran 1963'te Edip Karahan 23'ler Davası olarak bilinen dava kapsamında tutuklanınca gazetenin yayın hayat ı sona ermiş tir (Edip Karahan'ın Anısına, Komal Basım-Yayım-Dağı tım, İstanbul, 1977, s. 15-16).

Gazetenin ilk üç say ısı dör der, sonraki say ıları ise sekizer say falıkt ı.

Gazetenin çık ışı amacı

Dicle-Fırat'ın niç in yayınland ığı ilk say ıdaki "Niç in Ç ıkıyoruz?" yaz ısında belirtilmiştir. Bu yaz ıda Kürdistan'ın, gazetede ki deyiş le Doğ u'nun ihmal edilmiş liğ i ve Kürdistan halk ının demokratik hak ve hürriyetlerin en hararetli savunucusu olduğı vurgulandıktan sonra şöyle denmiş tir:

"Gazetemizin ilk iş i, Doğ u'nun kültürel ve ekonomik kalkınması iç in çalış mak ve bu yolda görülebilecek fikir ayrılıklar ını gidermek, birleştirmek olacaktır.

"Gazetemiz hangi sosyal tabakadan gelirse gelsin (esnaf, tüccar, ağ a, ırgat, iş ç i v.s.) Doğ u'nun kalkınmasına yürekten taraftar olan bütün Doğ u'lu vatandaşlara, gençlere açık olacaktır. Böylece sağlam ve mütecanis bir görüş ün ortaya çıkmasına ve yayılmasına gayret edilecektir.

"Bu gazete parti politikası yapmıyacak, bütün partiler karş ısında objektif ve tarafsız kalacaktır. Ancak ş unu da ifade edelim ki, tarafsızlık, objektiflik, partilerin ilerici ve gerici tutum ve davranış ları karş ısında passif kalmak demek değ ildir. Gazetemiz, memleket ve Doğ u'nun hayrına olan fikirleri destekliyecek, aksine fikirlerle mücadele edecektir.

"Amacımız, sevgi ve saygıya dayanan bir birlik ruhu iç inde, Doğ u'nun kültürel ve ekonomik kalkınmasını bir memleket dâvas ı olarak benimsetmeğ e çalış mak olacaktır."

Edip Karahan'ın Edip Osmanoğlu imzası ile yazdığı bu yazı şöyle bitiyor:
"Gazetemiz, Doğu'nun gerçek kalkınmasının başlıca engellerinden biri olduğuna inandığımız antidemokratik kanunların kaldırılması mücadelesini de destekleyecektir."

Amaçlarını böyle açıklayan Dicle-Fırat sorumluları ve bazı yazarları, faşizme, Türk ırkçılığına ve Turancılığa karşı açıktan cephe almışlardır. Dr. Sait Kırımtoprak'ın yazıları buna örnek verilebilir. Elbette yazarların dünya görüşleri, ideolojik görüşleri arasında farklar vardı ama genel olarak yasal, ilerici ve yurtsever bir çizgide mücadele etmişlerdi. Edip Karahan dahil olmak üzere bu yazarlardan bazıları daha sonra sosyalizmi benimsemişlerdi.

Fakat anlaşıldığı kadarıyla Türkiye'deki birçok Kürt gazete ve dergisinin olduğu gibi, Dicle-Fırat'ın da gerçek amaç ve ümitleri, yukarıda aktarılan amaçlardan daha geniş bir alanı kapsıyordu.

Gazetede işlenen temel sorunlar, Kürdistan halkının sorunlarıdır. Sözgelimi, gazetede yayınlanan yazılara bakıldığında, imzalı yazılardan yirmi kadarının başlığında "Doğu" sözcüğünün bulunduğu görülür.

Dicle-Fırat, yasaklama ve baskı politikasını deşifre etmiş, örneğin daha ilk sayıda, Kürtlerin yaşadığı birçok ilin turistlerin gidemeyeceği "yasak il" oluşuna parmak basmıştı.

Öte yandan Dicle-Fırat'taki birçok yazıda, çıktığı dönemin baskı koşullarının yarattığı tipik bazı özellikleri görmek de mümkündür. Örneğin Kürdistan sözcüğüne yer verilememekte, bunun yerine Doğu veya Şark denmektedir. Keza ikinci sayıda Atatürk için şöyle denmektedir:

"Vatanımızın kurtarıcısı ve devletimizin kurucusu büyük Atatürk'ün ebediyete intikal ettiği 10 Kasım günü bütün milletimizin yas günüdür. Aziz Atatürk'ün hatırası önünde saygıyla eğiliriz."

Kimi yazılarda "Doğulu vatandaşlar"ın "aziz Türk milletinin bir parçası" oldukları belirtilir.

Gazetede Kürt sözcüğü de kullanılmakta fakat sıkça bunun yerine Doğulu vatandaş vs. denmektedir.

Kuşkusuz diğer olgularda olduğu gibi, Dicle-Fırat'ın izlediği çizgiyi anlamak için onu o günkü koşullar ışığında değerlendirmek gerekir.

Dicle-Fırat ve Kürtçe

Gazetedeki birçok yazıda Kürtçe konuşup yazmanın önemi üzerinde durulmaktadır. Örneğin Edip Karahan, Hamit Mazıdağlı imzasıyla yazdığı bir yazıda, Kürtlerin yaşadığı yerlerdeki camilerde Kürtçe yerine Türkçe vaiz verilmesine ve "dil ırkçılığı taassubu"na karşı çıkmaktadır.

Yine Edip Karahan (Hamit Mazıdağlı), Abdi İpekçi'nin bir yazısına atıfta bulunarak şöyle demektedir:

"Yok, eğer Kürtler Türkçe konuşmayı reddetmişlerdir sözüyle, Kürtler, başka bir etnik zümrenin asimilasyon politikasını reddetmişlerdir demek istiyorsa bu, doğrudur..... Türkçe konuşmak (ana dile hürmet şartıyla) başka şey, Türkçeden başka dil konuşmaya ve yazmaya müsaade etmiyerek, ana dilleri tard ederek bunun yerine resmi dili ikame etmeye zorlamak başka şey."

Daha ilk sayıdaki bir yazısında Musa Anter, 16 Eylül 1962 tarihli Cumhuriyet gazetesine dayanarak Diyarbakır'da Sümerbank Müdürlüğü'nün bir genelge ile memurlara "iş takibine veya mal satın almağa gelen Doğu'lu vatandaşlarla Kürtçe konuşma"yı yasaklamasını örnek vererek müdüre şöyle çıkmaktadır:

"Metrociğiyle bezciklerini ölçeceğine baksanıza bizim cav pis nerelere gidiyor.

"Abidin Özmen Umum Müfettişlik köşkünde oturmuyor azizim. Sabah[-ı] şerifler hayrola!

"Kürdçeye dokunmamalıydı Sümerbank. Bugünkü iş değildir ki Doğu'da Kürdçenin konuşulması birader. Asur, İran, Arap mani olamadı da sen ha?"

Ardından şunu ekliyor Anter:

"Feyza me weke Nîl e, lê em Dicle û Fırat in, cav pîs.

"Bak bunu iyi belle yasakçı: Kefensiz yatarım, yine de yasağına uymam. Bezin de senin olsun, sen kullan."

Dicle -Fırat'ta, bugünkü Kürtçe'de kullanılan Ê, Î, Û, Ü harflerinin yerine sırasıyla Ê, I, I, Ü, U harfleri kullanılmıştı. Ayrıca zaman zaman X yerine Ğ ve H; W yerine V; Q yerine ise K harfleri de kullanılmıştır. Fakat sekizinci sayının ilk sayfasında, Kürt alfabesine (Hawar alfabesi) yer verilmiştir. Örneğin bu alfabede, Hawar alfabesinde olduğu gibi I, Î harfleri yer almaktadır. Fakat harflerin sıralanışında W harfi, X harfinden sonra gelmektedir.

Gazetenin daha önceki sayılarında, Edip Karahan (Reşo) ile Musa Anter'in (Anter ve Rahşan imzalarıyla) yarı Türkçe yarı Kürtçe olan yazıları varsa da tümü Kürtçe olarak ilk kez atıncı sayıda İsmet Kılıç tarafından yazılmış olan bir şiir yayınlanmış, yedinci ve sekizinci sayılarda da Bahri Koçkaya (VII/3, VIII/3), Bextreş (VIII/3), İhsanî (VIII/3), Bozovalı Müslim Açıkgöz (VIII/3) ve Seyyid Mehmet Yüce'nin (VII/3) Kürtçe şiirleri yayınlanmıştır. Bu şiirlerden üçünün başlığında "welat" (vatan) sözcüğü bulunmaktadır. Düzyazı olarak tümüyle Kürtçe olan biricik yazı ise Reşo imzasıyla Edip Karahan tarafından yazılmıştır (VIII/5). Yani Dicle-Fırat'ta toplam olarak yedi şiir ve bir düzyazı tümüyle Kürtçedir.

Sekizinci sayıda belirtildiğine göre, gazete bir Kürtçe fıkra yarışması düzenlemiştir.

Dicle-Fırat imzasıyla yapılan bir açıklamada gazetenin amacı şöyle vurgulanır:

"Biz Kürtçe mecmua, gazete çıkmasını istiyoruz. Kürt okullarının açılmasını istiyoruz. Dicle-Fırat'ın gayesi doğunun ekonomik ve kültürel kalkınmasıdır. Kültürel kalkınma mefhumunda yukarıda sözü geçen mecmua, gazete ve mekteplerin dahil olduğu aşikârdır. Yayınımız da bunu göstermektedir."

Beşinci sayıda olduğu gibi, Dicle-Fırat'ta Kürt dili hakkında genel bilgiler de verilmeye çalışılmıştır.

Diğer bazı konular

Dicle-Fırat'ın sorumluları, sözlü folklorik ürünlerin derlenmesinin ne kadar önemli olduğunun farkındaydılar. Sekizinci sayıda, okuyucuların çevrelerindeki Kürtçe türkü, şarkı, masal, efsane, destan, hikâye gibi folklorik ürünleri gazeteye göndermeleri çağrısı yapılır. Dicle-Fırat Yazı Kurulu, bir Folklor Araştırma Bürosu kurmuştur. Bu büroya bağlı olan Folklor Derleme Kolu'nun taşradaki üyeleri ise şunlardır: Hüseyin Sağnıç, Bahri Koçkaya, İsa Şans, Ali Özdemir, Zülkif Karahan, Hüsametdin Aygören, Fevzi Yıldırım, Mikayil Turan.

Gazetede türkü, fıkra vb. halk edebiyatı örneklerine az da olsa yer verilmiştir. Keza gazetede Kürt edebiyatı ve Kürt tarihi hakkında yazılmış yazılara da rastlıyoruz.

Dicle-Fırat'ta en çok yazarlar

Dicle-Fırat'ta en çok yazarlar arasında Edip Karahan, Musa Anter, Hüseyin Aruk, Dr. Sait Kırmızıtoprak, İsa Şans, Halit Nazmi Balkaş, Ekrem Tunç(Ekrem Yusufoglu), Sait Elçi, Ahmet Aras, Bahri Koçkaya, Şevket Epözdemir (Dilbırın), Hüseyin Sağnıç, Mahmut Toprak, Mehmet Şanlıer dikkati çekiyor.

Bu kişilerden birçoğunun daha sonraki yıllarda KDP veya TİP saflarında çalıştığı, ve özellikle "kürtçülük", "bölücülük" vb. gerekçelerle tutuklandıkları ya da mahkum edildikleri biliniyor. Adigeçenlerden Sait Elçi, Dr. Sait Kırmızıtoprak, Nazmi Balkaş gibi kimseler daha sonra illegal Kürt örgütlerinde yöneticilik yapmış, hatta bunlardan Sait Elçi ve Dr. Sait Kırmızıtoprak (Dr. Şivan) parti genel sekreterliği yapmışlardır.

Keza Dicle-Fırat gazetesi yazarlarından Sait Elçi, Dr. Sait Kırmızıtoprak, Musa Anter ve Şevket Epözdemir (Dilbırın) daha sonra şehit edilmişlerdir. Sait Elçi'nin bu gazetede iki yazısı, bildiğim kadarıyla onun yayınlanmış olan ilk yazılarıdır.

Çoğu Kürt gazetesinde olduğu gibi bu gazetede yazan birçok yazar da takma ad kullanmıştır. Merhum Musa Anter bu gazetede Anter ve M. Anter imzalarıyla yazmıştı. Onun eşi sayın Hâle Anter'in söylediğine göre, Dicle-Fırat'taki Rahşan imzası da Musa Anter'e aittir (Rahşan aynı zamanda Musa Anter'in kızının adıdır). Dicle-Fırat'ın bir sayısında rastladığımız Dicle imzası da muhtemelen Musa Anter'e aittir (Musa Anter'in oğlunun adı da Dicle'dir).

Edip Karahan'ın Dicle-Fırat'ta en az dört farklı imzayla yazılar yazdığını biliyoruz.

Gazetede iki Türkçe şiirin altındaki Dilbırın imzası merhum Şevket Epözdemir'e aittir. Ahmet Botanlı imzası Enver Aytekin'e, Ekrem Yusufoglu imzası ise Ekrem Tunç'a aittir. Dicle-Fırat'taki Bextreş ve Feğö Tayrı gibi birkaç imzanın gerçek sahiplerini ise henüz tanımıyoruz.

Gazetede yirmi kadar okuyucunun mektubu da yayınlanmıştır. Bunlar, Baykan, Cihanbeyli, Derik, Diyarbakir, Ergani, Karadeniz Ereğlisi, Tatvan, Tekman, Tutak ve Van gibi değişik yerlerde yaşayan okuyuculardan gelmiştir.

İktibaslar da Dicle-Fırat'taki yazıların bir bölümünü oluşturuyordu.

Dicle-Firat gazetesinin yayınlanması, Suriye'nin egemenliği altındaki Kürt topraklarında yaşayan bazı Kürt yurtseverleri tarafından sevinçle karşılanmıştır. Örneğin o sırada Suriye'de yaşamakta olan ünlü yazar ve şair Osman Sebrî, aşağıda aktardığımız ve 1963'te bu gazete için yazdığı "Dicle û Firat" başlıklı şiirinde şöyle diyordu:

Nizam bû çiqas bê dilê xwe dûrî welat im
Ji dil û kezeb evîndarê Dicle û Firat im
Ev çem ji bakur dadikevin wek du rehên jîn
Yek ta Bîrecîk, yê dî diçe nav diyarê Zîn
Melê Cezîrî îlhama xwe ji wî çemî distand
Gelek mirarî di peravên Dicle de civand
Ehmedê Xanî jî serekî ava wî vexwar
Li ser nivîsi serencama Memê birîndar
Feqiyê Teyran, Melê Batê pîrr şairên çak
Hespên xwe bezandin di saxa vî çemê çalak
Ger Dicle bi xwe kaniya zanîn û evîn bû
Firat pêgerra gelek şêrên pençe bi xwûn bû
Di qada rûmet û mêranî her bêhempa bûn
Herdem ji bo her pesnekê hêja û seza bûn
Min hêvî heye Dicle-Firat barê me rake
Di warê ziman li rojhelat xelkê me şa ke
Zimanê me yê paşdemayî çîçkî bide pêş
Va ye ji bo wî sipasên xwe ez dikim pêşkêş.

Baskı, yine baskı

Türkiye'de diğer Kürt gazetelerinin karşılaştığı baskılar, Dicle-Firat için de geçerli olmuştur. Örneğin Muş'ta Emniyet Müdürü satıcıya baskı yaparak Dicle-Firat'ı satmaması için zorlar. Zaten gazetenin 2., 3., 4., 5. ve 6. sayıları hakim kararıyla Kürdistan'da toplattırılır.

Dicle-Firat'ta çıkan yazıları yüzünden Edip Karahan ve Musa Anter'in mahkemede yargılanmalarına Mayıs 1963'te başlanır, kısa süre sonra da tutuklanırlar. Böylece bir Kürt gazetesinin yayın hayatı daha aynı minval üzere sona erdirilir.

Çoğu Kürt gazetesinin yaşadığı ekonomik güçlüğü Dicle-Firat da yaşamış. Sekizinci sayıda şu hatırlatmayı okuyunca insan merhum Edip Karahan'ın sesini duyar gibi oluyor:

"Urfa, Siverek, Elazığ, Iğdır, Van, Tutak bayilerimizden haber alamıyoruz. Bizi finanse eden bir sermayedar yok. Bayilerimiz de gazete paralarını göndermezlerse gazete ne ile çıkar? Gazete çıkarmak için yağmur duasına mı çıkalım?"

Yakın geçmişi tanımanın en iyi yollarından biri, birinci elden yazılı kaynakları incelemektir. Dicle-Firat'ın yeniden yayınlanmasının önemli nedenlerinden biri de okuyucuya bu tür kaynaklardan birini ulaştırmaktır. Olumlu ve olumsuz özellikleriye, etkileriyle Dicle-Firat, Kürtlerin yazılı birikimleri ve legal demokratik mücadelelerinin içinde tanınması gereken bir adımdır. Sanırım gazeteyi okuyunca siz de bu kaniya katılırsınız.

Okuyucuya kolaylık sağlayacağını düşünerek hazırladığım aşağıdaki listede Dicle-Firat'ta yayınlanan imzalı yazıların yayınlandığı sayı ve sayfa numaraları verilmiştir. Bunu, gazetede mektubu yayınlanmış olan okuyucular listesi izlemektedir.

Eski bir Kürt gazetesinin daha yeni nesillere ulaştırılmasında yardımcı olduğumu düşünerek sevinç duyarken sayın Enver Karahan'a, Dicle-Firat'ın sekizinci sayısının fotokopisini bize gönderen sayın Hemreş Reşo'ya ve bu gazeteyi yeniden yayınlıyan APEC yayınevi sahibi sayın Ali Çiftçi'ye teşekkür ediyorum.

21 Temmuz 1997
Malmîsanij

EDİP KARAHAN (1930-1976)*

Dicle-Fırat'ın sahipliği ve yazı işleri müdürlüğünü yapmış olan Edip Karahan kimdir? Bu soruya layıkıyla cevap vermek daha uzun çalışmalar gerektirir. Ben sadece onun yaşamıyla ilgili kısa kronolojik birkaç hususu belirteceğim:

- 1930 Dêrika Çiyayê Mazî'de doğdu.
- Babasının amcası Derikli Êlas (İlyas) Efendi, 1925'te Seyh Sait Davasında yargılanmıştı.
- 1953 Edip Karahan İstanbul'da komünistlik propagandası yapmak suçundan tutuklanır, fakat beraat eder.
- 1957 Forum dergisinde yayınlanmış olan yazılarından ötürü 6 ay cezaevinde yatar.
- Hukuk Fakültesine girmeden önce bir süre edebiyat fakültesinin felsefe bölümünde okur.
- İstanbul Hukuk Fakültesinde okur, fakat bir dersi kaldığı için mezun olamaz.
- 1960'lı yıllarda bir süre Türkiye İşçi Partisi'nin Eminönü Şube başkanlığını yapar.
- İlk sayısı 1 Kasım 1962'de yayınlanmış olan Dicle-Fırat gazetesinin sahipliği ve yazı işleri müdürlüğünü üstlenir. Bu gazetede asıl adı olan Edip Karahan'dan başka şu imzaları kullanır: *Edip Osmanoglu, Hamit Mazıdağlı, Mahmut Bayraktar, Reşo*. Dicle-Fırat'taki yazılarından dolayı 2 yıllık bir cezaya çarptırılır. Ankara ve İstanbul'da birer yıl tutuklu kalır.
- 6 Haziran 1963 Yirmiüçler Davası kapsamında tutuklanır.
- 3 Eylül 1967 Diyarbakır mitinginde bir konuşma yapar. Daha sonra, yaptığı bu konuşmadan ötürü 1 yıla mahkum edilir, 9 ay tutuklu kalır.
- 1971 Girdiği Sıkıyönetim tutukevinde 1,5 yıl tutuklu kalır ve yargılandığı DDKO davasından 8 yıla mahkum edilir. Aynı dönemde Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi Davasında da yargılanır fakat DDKO Davasından aynı suçla suçlandığı için TKDP Davasından ceza almaz. DDKO Davasından 8 yıla mahkum edilmesi üzerine Güney Kürdistan'a gider.
- Haziran 1970 "Irak'taki Kürt Milli Kurtuluş Savaşı ve Onun Başkomutanı General Barzani" başlıklı bir bildiri bastırarak dağıtır.
- 11 Nisan 1971 Diyarbakır DDKO'nda ulusal sorun konusunda bir seminer verir. Bu seminerdeki konuşması istihbarat elemanlarınca gizlice bant alınır ve daha sonra yargılanması sırasında suç kanıtı olarak mahkemeye iletilir.
- 8 Şubat 1971 Kozluk mitinginde bir konuşma yapar.
- 1976 İstanbul'da vefat eder.
- Edip Karahan'ın üç çocuğu var. Şiyar, Welat ve Turcel.

Görüldüğü gibi Edip Karahan'ın yaşamı, takip, sorgu, tutukluluk ve mücadele ile geçmiştir.

Yazdıkları

- Şu dergi ve gazetelerde yazıları yayınlanmıştır: Forum (1957), Dicle-Fırat (1962-1963), Yenigün (1975), Yeni Ortam (1975)
- Hakkında yazılmış olan ve "gizli" kaydını taşıyan bir istihbarat raporuna göre, "Kürtlerin ayrı bir millet olduklarını, ayrı bir dile sahip bulunduklarını, bu dilleriyle her türlü edebi eserleri yazabileceklerini ispatlamak düşüncesiyle" La Fontaine'in "Sümküklü Böcek ile Karınca" ve "Karga ve Tilki" manzum hikayelerini Fransızcadan Kürtçeye çevirerek dağıtmıştır.
- Sağlığında yayınlanmamış bazı yazıları da sonradan, "Bir Kürt Devrimcisi: Edip Karahan'ın Anısına" adlı kitapta yayınlandı. Edip Karahan'ın 1968 ve 1972'de mahkemelerde yaptığı savunmalar ve MİT'in onun hakkında yazdıkları için de aynı kitaba bakılabilir.

*Burada Edip Karahan hakkında verilen bilgiler için büyük ölçüde şu kitaptan yararlanıldı: *Bir Kürt Devrimcisi: Edip Karahan'ın Anısına, Komal Basım-Yayın-Dağıtım, İstanbul, 1977*

DİCLE-FIRAT'TAKİ İMZALI YAZILAR

Aşağıdaki rakamlardan Romen rakamları gazetenin sayısını, diğer rakamlar ise yazının bulunduğu sayfayı göstermektedir. Kürtçe yazıların başlıkları Dicle-Fırat'taki biçimiyle aktarıldılar ve bunlar italik harflerle yazıldılar.

Abdülkadir Bakan, Gönümdeki Duygu.....	V/3
Ahmet Botanlı, Düşünceler: Doğu Meselesi.....	I/2, II/2
Ahmet Aras, Doğu'nun Çilesi.....	VI/6
Ahmet Aras, Doğu'nun Sosyal Panoraması: Doğu'nun Feci Durumu ve Vesikalı Eşkiyalar.....	VIII/4
Ali Değirmenci, Nutuk.....	V/6
Ali Özdemir, Y. T. P. İlçe Sekreteri Senatör C. Gebeloğlu'nu Tebrik Ediyor.....	V/1
Âmedî, Hasso-Memo Dertleşiyor.....	I/2
Anter [Musa Anter], Cav Pis.....	I/1
Anter [Musa Anter], Zavallı Falih Rıfkı Atay.....	III/1
Anter [Musa Anter], Uyanalım Ya!.....	IV/1
Liceli Bahri Koçkaya, Girina Pirê.....	VII/3
Liceli Bahri Koçkaya, Girinek Ser Welat.....	VIII/3
Bextreş, Derdi Welat.....	VIII/3
Celal Yeltekin, Evrensel Çile.....	IV/3
Davut Ektirici, Mahalli Çizgiler.....	IV/6
Dılbırîn [Şevket Epözdemir], Diyarbakir-Âmidi.....	V/3
Dılbırîn [Şevket Epözdemir], Dağlar.....	VIII/3
Dicle, Tebbet Yeda Ebi Lehebi.....	III/3
Ediv Karahan, Kırılan Potlar.....	VIII/1
Ediv Osmanoglu [Ediv Karahan], Niçin Çıkıyoruz?.....	I/1
Ediv Osmanoglu [Ediv Karahan], Doğu Kalkınması Ve Yanlış Görüşler.....	II/1
Ediv Osmanoglu [Ediv Karahan], Hukuk Devleti.....	III/1
Ediv Osmanoglu [Ediv Karahan], Birlik ve Beraberliğe Dair.....	IV/1
Ediv Osmanoglu [Ediv Karahan], Umumi Durum.....	V/1
Ediv Osmanoglu [Ediv Karahan], Umumi Durum: Demokratik Rejimin Kaderi.....	VI/1
Ediv Osmanoglu [Ediv Karahan], Demokratik Cephe.....	VII/1
Ekrem Yusufoglu [Ekrem Tunc], Derik Hakkında İnceleme Serisi.....	VIII/2
Ekrem Tunc, İrfan Ocağı.....	IV/3
Ekrem Tunc, Doğu'nun Eğitim Problemi ve Ziya Gökalp Üniversitesi.....	VI/2
Ekrem Tunc, Rakamların İhtarı.....	VI/2
F. Celadet, Doğunun Acıklı Manzarası.....	III/2
Feğo Tâyri, Dicle-Fırat.....	III/3
Feğo Tâyri, Doğu ve Aydınlar.....	IV/6
Fevzi Hamurculu, Doğu'nun İdaresi.....	IV/4, V/4
Fevzi Yıldırım, Şarkta Kültür.....	VIII/2
Liceli-Halit Nazmi [Balkaş], Röportaj: Mayın Tarlalarının Ötesi.....	V/3, VI/3
Halit Nazmi Balkaş, Can ve Mal Emniyeti.....	VII/3
Hasan Şeyhhanlıoğlu, Hepimiz Birimiz Birimiz Hepimiz İçin.....	V/7
Hamit Mazıdağlı [Ediv Karahan], Çizgiler: Zoraki Muhabirin Hukukşinaslığı.....	V/1
Hamit Mazıdağlı [Ediv Karahan], Çizgiler: Türkes ve Sosyalizm.....	VI/1
Hamit Mazıdağlı [Ediv Karahan], Çizgiler: Hani Vaizler Kürtçe Veriliyordu?	VII/1
Hamit Mazıdağlı [Ediv Karahan], Çizgiler: Bazı Noktalar.....	VIII/1

Hüseyin Aruk, Diyarbakır'dan Şiir.....	IV/3
Hüseyin Aruk, Sözüm Yabana.....	IV/3
Hüseyin Aruk, Korkusuz.....	VI/3
Hüseyin Aruk'tan Bir Şiir.....	VII/3
Hüseyin Aruk, Mota Korkusu.....	VIII/3
Hüseyin Aruk, Aç.....	VIII/3
Hüseyin Sağniç [Sağniç], Değişmeyen Bölge: Doğu Anadolu.....	VII/6
Hüseyin Sağniç, Doğuda Değişmeyen Korkunç Zihniyet.....	VIII/2
Hüsnü Hasanoğlu, Nankör.....	V/7
İlhami Tahirağaoğlu, Lice Dağları.....	VII/6
<i>İhsanî, Ezapkêşî</i>	VIII/3
İsa Şans, Ses.....	IV/3
İsa Şans, Bekleyiş.....	IV/3
İsa Şans, Tarihi Bahisler: Salahaddin Eyyubi.....	VII/6
İsa Ruhi Silvanlı/İsa Şans, Açık Konuşmak Sanatı: Kürtlük, Ayıp Değil ki.....	VIII/6
<i>İsmet Kılıç, Welât</i>	VI/3
Mahmut Toprak, Özgürlük.....	V/3
Mahmut Toprak, Asalak.....	VI/3
Mahmut Bayraktar [Edip Karahan], Dış Durum: Kongo Buhranı.....	V/2
Mahmut Bayraktar [Edip Karahan], Dış Durum: Yeni Gelişmeler.....	VI/2
Mahmut Bayraktar [Edip Karahan], Dış Durum: Ben Bella'nın Mücadelesi Bitmedi.....	VII/2
M. Anter [Musa Anter], Doğunun Cellâdı.....	II/1
Mehmet Şanlıer, Notlar: Doğu Kalkınması ve Teklif Edilen Hal Çareleri.....	IV/6
Mehmet Şanlıer, Notlar: Doğu Meselesinin Bazı Yönleri.....	VII/2, VIII/2
Mustafa Dilmen, Doğu'da Gördüklerimden.....	IV/4, V/4
<i>Bozovalı Müslim Açıkgöz, Mizgîn</i>	VIII/3
Prof. Namık Zeki Aral, İki Ağır Meselemiz.....	IV/4, V/4, VI/4
Necat Gökalp, Berik [Derik] Tarzanı Fehmi Turan.....	IV/7
Necmettin Denkdemir, Şirin Belde.....	VI/7
Necmi Onur, 39 Yıl Önce Kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin Hakkari İline.....	VI/4
Rahşan [Musa Anter], Portreler: Melle Ahmede Ciziri.....	I/3
Rahşan [Musa Anter], Portreler: Şex Ahmedé Xané.....	II/3
Rahşan [Musa Anter], Portreler: Hacı Kadir Koi.....	III/3
Rahşan [Musa Anter], Seçmeler.....	IV/5
Kızıltepe Orta mahalleden Reşo [Edip Karahan], Xaltika Talé.....	II/2
Reşo [Edip Karahan], Haltika Seyro.....	III/4
Reşo [Edip Karahan], Xaltika Fersé.....	IV/5
Reşo [Edip Karahan], Diné u Dino.....	V/5
Reşo [Edip Karahan], Xecé u Siyamed.....	VI/5
Reşo [Edip Karahan], Swaro.....	VII/5
Reşo [Edip Karahan], Heydo û Ferho.....	VIII/5
Sait Elçi, Irkçıların Doğu Düşmanlığı.....	IV/2
Sait Elçi, Garip Kararlar Hep Doğu'ya mı Tatbik Edilecek?.....	V/2
Dr. Sait Kırmızıtoprak, Doğunun Baş Düşmanı Faşizm.....	III/2, IV/2, V/2
Dr. Sait Kırmızıtoprak, Ya Doğuluların Günahı Ne?.....	VI/2
Dr. Sait Kırmızıtoprak, Doğu Meselesinde Yanılmalar.....	VII/4, VIII/4
Salih Erdem, A. P. İlçe Başkanı Senatör Suat Eren'i Potesto Ediyor.....	V/1
Serhenk, Dertli İl.....	VIII/3
<i>Seyyid Mehmet Yüce, Dilber</i>	VII/3
Turanlı, Fıkra.....	II/2
Vahdetin Toplu, İkide Bir.....	VI/7
Yaşar Kaya, Ekonomik Konular: Bölge Plânlaması ve Beş Yıllık Plân.....	V/6, VI/6, VIII/7

DİCLE-FIRAT'TA MEKTUBU YAYINLANMIŞ OLAN OKUYUCULAR

Abdullah Pertev.....	V/8
Ali Özdemir.....	II/4
Bedirhan Çınar.....	V/8, VI/8, VII/8
F. Hüseyin Sağniç.....	IV/8
Gülistan Çevirme.....	III/4
Hasan Şeyhhanlıoğlu.....	VII/8
Hikmet Şengür.....	VIII/8
Hüsamettin Bayram.....	IV/8
Hüseyyin Aslan Şabanî.....	VII/8
İsmet Kılıç.....	IV/8
Mahmut Çetiner.....	III/4
M. Ali Özturan.....	VI/8, VII/8
Mehmet Emin Ceviz.....	I/4
Mehmet Tuncer.....	III/4
M. Necati Gökalp.....	II/4
Nasrullah Ekmen.....	II/4
Necmettin Denkdemir.....	I/4
Nuri Nursöz Cihanbeyli.....	VII/8, VIII/8
Selahattin Gümgüm.....	VI/3
Şemsettin Polat.....	III/4

DİCLE-FIRAT

No: 1-8 (1962-1963)

www.arsivakurdi.org

...

Dicle-Fırat'ta en çok yazarlar arasında Edip Karahan, Musa Anter, Hüseyin Aruk, Dr. Sait Kırmızıtoprak, İsa Şans, Halit Nazmi Balkaş, Ekrem Tunç(Ekrem Yusufoğlu), Sait Elçi, Ahmet Aras, Bahri Koçkaya, Şevket Epözdemir (Dilbırın), Hüseyin Sağniç, Mahmut Toprak, Mehmet Şanlıer dikkati çekiyor.

Bu kişilerden birçoğunun daha sonraki yıllarda KDP veya TİP saflarında çalıştığı, ve özellikle "kürtçülük", "bölücülük" vb. gerekçelerle tutuklandıkları ya da mahkum edildikleri biliniyor. Adıgeçenlerden Sait Elçi, Dr. Sait Kırmızıtoprak, Nazmi Balkaş gibi kimseler daha sonra illegal Kürt örgütlerinde yöneticilik yapmış, hatta bunlardan Sait Elçi ve Dr. Sait Kırmızıtoprak (Dr. Şivan) parti genel sekreterliği yapmışlardır.

Keza Dicle-Fırat gazetesi yazarlarından Sait Elçi, Dr. Sait Kırmızıtoprak, Musa Anter ve Şevket Epözdemir (Dilbırın) daha sonra şehit edilmişlerdir. Sait Elçi'nin bu gazetedeki iki yazısı, bildiğim kadarıyla onun yayınlanmış olan ilk yazılarıdır.

Çoğu Kürt gazetesinde olduğu gibi bu gazetede yazar birçok yazar da takma ad kullanmıştır. Merhum Musa Anter bu gazetede Anter ve M. Anter imzalarıyla yazmıştı. Onun eşi sayın Hâle Anter'in söylediğine göre, Dicle-Fırat'taki Rahşan imzası da Musa Anter'e aittir (Rahşan aynı zamanda Musa Anter'in kızının adıdır). Dicle-Fırat'ın bir sayısında rastladığımız Dicle imzası da muhtemelen Musa Anter'e aittir (Musa Anter'in oğlunun adı da Dicle'dir).

Edip Karahan'ın Dicle-Fırat'ta en az dört farklı imzayla yazılar yazdığını biliyoruz.

Gazetede iki Türkçe şiirin altındaki Dilbırın imzası merhum Şevket Epözdemir'e aittir. Ahmet Botanlı imzası Enver Aytekin'e, Ekrem Yusufoğlu imzası ise Ekrem Tunç'a aittir. Dicle-Fırat'taki Bextreş ve Feço Tayrı gibi birkaç imzanın gerçek sahiplerini ise henüz tanımıyoruz.

Gazetede yirmi kadar okuyucunun mektubu da yayınlanmıştır. Bunlar, Baykan, Cihanbeyli, Derik, Diyarbakir, Ergani, Karadeniz Ereğlisi, Tatvan, Tekman, Tutak ve Van gibi değişik yerlerde yaşayan okuyuculardan gelmiştir. İktibaslar da Dicle-Fırat'taki yazıların bir bölümünü oluştuyordu.

Dicle-Fırat gazetesinin yayınlanması, Suriye'nin egemenliği altındaki Kürt topraklarında yaşayan bazı Kürt yurtseverleri tarafından sevinçle karşılanmıştır. Örneğin o sırada Suriye'de yaşamakta olan ünlü yazar ve şair Osman Sebrî, aşağıda aktardığımız ve 1963'te bu gazete için yazdığı "Dicle û Fırat" başlıklı şiirinde şöyle diyordu:

Nizam bû çiqas bê dilê xwe dûrî welat im
Ji dil û kezeb evîndarê Dicle û Fırat im
Ev çem ji bakur dadikevin wek du rehên jîn
Yek ta Bîrecîk, yê dî diçe nav diyarê Zîn
Melê Cezîrî îlhama xwe ji wî çemî distand
Gelek mirarî di peravên Dicle de civand
Ehmedê Xanî jî serekî ava wî vexwar
Li ser nivîsi serencama Memê birîndar
Feqiyê Teyran, Melê Batê pîrr şairên çak
Hespên xwe bezandin di saxa vî çemê çalak
Ger Dicle bi xwe kaniya zanîn û evîn bû
Fırat pêgerra gelek şêrên pençe bi xwûn bû
Di qada rûmet û mêranî her bêhempa bûn
Herdem ji bo her pesnekê hêja û seza bûn
Min hêvî heyê Dicle-Fırat barê me rake
Di warê ziman li rojhelat xelkê me şa ke
Zimanê me yê paşdemayî çîçkî bide pêş
Va ye ji bo wî sipasên xwe ez dikim pêşkêş.

DICLE-FIRAT, No: 1-8 (1962-1963)
Monthly Kurdish Magazine

ISBN: 91-89014-24-3

Stockholm, 1997

APEC